

آسیب شناسی و انحرافات اجتماعی و سبک زندگی اسلامی

نام و نام خانوادگی نویسنده: زینب عظیمی سوران

1. کارمند دانشکده دکتر شریعتی

آدرس پست الکترونیک: zeynab.azimi_62@gmail.com

چکیده:

انحراف هرگونه رفتاری است که با انتظارات جامعه یا یکی از گروههای مشخص جامعه منطبق و سازگار نباشد. هدف از این مقاله دستیابی به اندیشه های اسلامی و راهکارهای اساسی برای مقابله با آسیب ها و انحرافات اجتماعی است که با مبنا قرار دادن سبک زندگی اسلامی و در لایه لای قرآن و سنت واکاوی شده است. از آنجایی که ما در جامعه ای اسلامی زندگی می کنیم، تبعاً بسیاری از آسیب ها و انحرافات اجتماعی موجود در جامعه نیز بر اساس آموزه های دین مبین اسلام معنادار می شود، چرا که در صورت مقایسه این آسیب ها و انحرافات با آسیب های اجتماعی جوامع غربی متوجه خواهیم شده که این ضد ارزش ها و انحرافات در برخی از جوامع غربی جزء فرهنگ آنها به حساب می آید. بر همین اساس نیز در پژوهش ذیل سعی بر آن بوده است تا ضمن بررسی آسیب ها و انحرافات اجتماعی در جامعه اسلامی، به راههای پیشگیری و مقابله با آن اشاره کرده و در نهایت بر اساس آموزه ها و سبک زندگی اسلامی راهکارهایی را برای مقابله با این نوع آسیب ها و انحرافات اجتماعی پیشنهاد کنیم.

واژگان کلیدی: آسیب های اجتماعی، انحراف، زندگی اسلامی، پیشگیری، روانشناسی.

Pathology and social deviance and Islamic lifestyle

Abstract:

A (social) deviance describes as any (social) behavior which is in a contrast with the social expectations, or a certain social groups. The purpose of this paper is to provide Islamic ideas and practical solutions to confront with deviant behaviors and social distortions on the basis of Islamic lifestyle, Qur'an and tradition. Since we live in Islamic community, naturally, many of this behaviors are considered as a social deviation or distortion because of the Islamic beliefs, therefore, if we compare these social deviations with those of the western societies, we will notice that these social deviations and distortions are considered as a part of their culture. hence, in this present study, the researcher intends not only to investigate the social deviations and distortions in Islamic society, but also to provide ways to prevent and confront with these behaviors, and finally, the researcher will suggest some practical solutions to encounter with these kind of social deviations and distortions.

Key words: social distortions, deviations, Islamic lifestyle, prevention, psychology.

1- مقدمه:

یکی از موضوعاتی که از دیرباز فکر بشر را به خود مشغول کرده و در ردیف مهمترین مشغله های فکری او قرار گرفته داشته است، مسئله انحراف یا کجروی و آسیب های اجتماعی است.

انحراف و آسیب های اجتماعی چیست و چگونه پدید می آید؟ چه عواقب و پیامدهایی برای انسان و جامعه انسانی دارد؟ چگونه می توان از پیدایش و گسترش آن جلوگیری کرد؟ راهکار و سبک زندگی اسلامی برای مقابله با این نوع آسیب ها و انحرافات چیست؟

اینها پرسش هایی هستند که همواره ذهن متفکران اندیشمندان اسلامی را به خود مشغول کرده است. البته تا کنون تلاش های زیادی در این زمینه صورت گرفته است، به گونه ای که امروزه در برخی علوم مانند حقوق، جامعه شناسی، جرم شناسی به عنوان رشته ای جداگانه مطرح است و تحقیقات و تئوری جداگانه ای درباره آن شکل گرفته است. اما با این همه از آنجا که انحراف یک پدیده انسانی است و با واقعیت وجودی انسان پیوند دارد و از سوی دیگر علوم تجربی با در پیش گرفتن روش استقرا، تجربه و تکیه بر نمودهای رفتاری انسان، از شناخت انسان به عنوان یک (کل) ناتوان است، تاکنون نتیجه قطعی در این زمینه بدست نیامده است. ولی حقایق خوبی کشف شده است که می تواند به شناخت بهتر این پدیده کمک کند. یکی از حقایقی که مطرح است این است که آموزه های دینی مرتبط با زندگی اسلامی تا چه اندازه می تواند در این راه مؤثر واقع شود. اینکه قرآن و سنت با چه سازکاری به این پدیده نگرسته اند و چه راهکارهایی برای مقابله با این پدیده اجتماعی پیشنهاد کرده اند؟ از آنجا که وحی نگاه ویژه ای به انسان دارد، این حقیقت، ضرورت بررسی دیدگاه قرآن و سنت را مضاعف می سازد. ارتباط و نسبت دو مقوله دین و پیش گیری از انحرافات اجتماعی برای کسانی که دغدغه دین و اجتماع را دارند، از اهمیت بسزایی برخوردار است و اینکه این آسیب ها و انحرافات اجتماعی چه جایگاهی دارند و آیا سبک زندگی اسلامی می تواند نقشی تعیین کننده در مراحل پیشگیری و اصلاح آن داشته باشد؟

1-1- بیان مسأله:

انحرافات و آسیب های اجتماعی یکی از معضلات فعلی جوامع بشری است که بسیاری از وقت و هزینه دولت ها راهکارهای مختلف و متفاوتی برای مقابله با این پدیده اجتماعی امتحان شده است که به ندرت مؤثر واقع شده اند. دین همه جانبه اسلام، ملاک و معیارهایی برای تشخیص انحرافات و آسیب های اجتماعی ارائه داده است که ثابت و همیشگی است و میل و اراده ی افراد بر آن مؤثر نمی باشد. اینکه منظور از آسیب ها و انحرافات اجتماعی چیست؟ علل این گونه انحرافات چیست؟ و راهکارهای پیشگیری از آن در منابع معتبر اسلامی از جمله آیات و روایات کدامند؟

1-2- پیشینه پژوهش:

1- کتاب آسیب شناسی رفتاری انسان از دیدگاه قرآن نوشته محمد نوروزی، نشر بوستان، شامل سه بخش است. بخش اول به موضوع انسان در قرآن می پردازد و از این رهگذر به مواردی از قبیل، شناخت انسان و اوصاف او اقدام می کند. بخش دوم زمینه ها و سرچشمه های آسیب ها و رذایل و در بخش سوم نیز به آفت ها و آسیب های فردی و اجتماعی انسان می پردازد.

2- آسیب ها و عوارض اجتماعی (ریشه یابی، پیشگیری، درمان)

این کتاب نوشته علی قائمی اسست که انتشارات امیری آن را چاپ کرده است و دارای سیزده بخش می باشد. در این کتاب به آسیب شناسی اجتماعی، تاریخچه انحرافات، رابطه انحرافات با شرایط مختلف از قبیل فردی و اجتماعی، و در ادامه راههای پیشگیری از آن، و در بخش آخر نیز دیدگاه دانشمندان و اسلام را در مورد آینده انحرافات بیان می کند.

3- گناهان و لغزش های اجتماعی از دیدگاه اسلام.

نویسنده این کتاب عبدالفتاح طباره است که محمد صالح سعیدی آن را ترجمه کرده است و ناشر آن نشر احسان می باشد.

همچنین مقالات زیادی نیز در رابطه با این موضوع نوشته شده است که از این بین می توان به موارد زیر اشاره کرد:

1- استراتژی قرآن در مواجهه با انحرافات اجتماعی

نویسنده این مقاله نصرالله آقاجانی است. مطالعات راهبردی زنان در تابستان 1382، شماره 20 آن را منتشر کرده است.

2- قرآن و پدیده انحراف و عوامل آن از دیدگاه قرآن

نویسنده این مقاله موسی صدر می باشد. فصلنامه پژوهش های قرآنی این مقاله را در شماره های 27 و 28 منتشر کرده است.

بر اساس مطالعات نگارنده تا کنون تألیف جداگانه ای تحت عنوان موضوع مورد نظر یعنی (آسیب ها و انحرافات اجتماعی و بررسی سبک زندگی اسلامی) مشاهده نشده است، ولی مطالبی پراکنده درباره انحرافات اخلاقی، مالی و ... در کتب و مقالات مربوط به موضوعات اجتماعی یافت شد.

3-1-سؤالات تحقیق:

1- منظور از آسیب ها و انحرافات اجتماعی چیست؟

2- چگونه می توان از پیدایش آسیب ها و انحرافات اجتماعی با تکیه بر آیات و روایات جلوگیری کرد؟

3- سبک زندگی اسلامی چه راهکارهایی برای برخورد با منحرفین می تواند اراده دهد؟

2-تعریف لغوی انحراف:

انحراف: کج شدن، کژ شدن، کج رفتن، اریب رفتن، از راه گشتن، میل کردن، کجروی، کج راهی، ج انحرافات، انحرافات فکری، کژی اندیشی، کج اندیشی. (معین، بی تا، 128)

1-2- مفهوم انحراف:

(در موزد انحرافات اجتماعی یکی از سؤالات اساسی جامعه شناسی انحرافات این است که جوامع چگونه شخص می کنند چه رفتاری قابل پذیرش و چه رفتاری غیر قابل پذیرش خواهد بود؟) (احمدی، 1384، 4)

همه دانشمندان و صاحب نظران تعریف خاصی از انحراف ارائه داده اند که در اینجا به برخی از مهمترین آنها اشاره خواهیم نمود:

(عملی که به وسیله قانون منع شده و مرتکب آن طبق قانون کیفر می بیند) (شیخاوندی، 1373، 43)

این گروه چون به قانون و کیفر بیشتر توجه نشان می دهند اسم آن را جرم گذاشته اند.

جامعه شناسان با نگاه جامعه شناسی، انحراف را این گونه تعریف کرده اند:

(رفتاری فردی یا گروهی که با الگوها و هنجارهای جامعه وی انطباق ندارد) (کوئن، 1376، 215)

انحراف دوری جستن و فرار از هنجارهاست و زمانی رخ می دهد که فرد یا گروهی معیارهای جامعه را رعایت نمی کند. ما معمولاً انحراف را به رفتاری که جنبه منفی دارد، مانند بزهکاری اطلاق می کنیم، اما فردی که قدمی فراتر از معیارهای جامعه گذاشته نیز می تواند رفتارش انحراف محسوب شود.

2-2- انحراف و مفاهیم آن از دیدگاه قرآن و سنت

واژه ها و مفاهیم قرآنی مربوط به انحراف از نظر معنی و مصداق بسیار گسترده و وسیع بوده و قلمرو وسیعی را در بر می گیرد. اما به طور کلی این مفاهیم را می توان به دو دسته تقسیم نمود:

الف) مفاهیم عام: مفاهیمی هستند که شامل هر نوع انحراف فردی و یا اجتماعی می شوند. مانند: ظلم، فساد، فسق، رجس، منکر، شر ...

ب) مفاهیم خاص: مفاهیمی هستند که دلالت بر نوع خاصی از انحراف و کجروی دارند. مانند نفاق، ارتداد، زنا، شرب خمر، قمار و ... (آفاجانی، 1382، 54)

3- بررسی آسیب ها و انحرافات اجتماعی:

هر جامعه ای دارای افکار، عقاید و باورهای خاصی است که با توجه به آن، هم احساسات و علائق ویژه ای مورد پسند قرار می گیرد و هم رفتارهای خاصی مقبول شناخته می شود. به این قواعد و معیارها که افکار و احساسات درست و قابل قبول و نیز رفتارهای مناسب و مورد انتظار را در هر شخص تعیین می کند (هنجارهای اجتماعی) نامیده می شود و می توان گفت تخلف از آن هنجارها (آسیب و انحراف اجتماعی) است. از آنجایی که جامعه ما نیز جامعه ای اسلامی است، دین به عنوان نظامی که از سوی خداوند در قالب کتاب و سنت نازل شده، معیارها و هنجارهایی برای اندیشه، احساس و عمل دارد.

در این پژوهش سعی خواهیم کرد تا بر اساس آیات و روایات بر حسب معیار خاصی انواع آسیب ها و انحرافات اجتماعی را بر اساس سبک زندگی اسلامی بیان کنیم.

1-3-1- آسیب ها و انحرافات که باعث سلب امنیت اعتقادی افراد جامعه می شود

بسیاری از موضوعاتی که باعث سلب و تضعیف امنیت اعتقادی جامعه انسانی است در قرآن کریم و احادیث به صورت جدی مورد مخالفت قرار گرفته است. این انحرافات، ارزش ها و هنجارهای محوری دین را در معرض خطر قرار می دهند. به عبارت دیگر ارتباط مستقیم و مؤثری با فرهنگ جامعه دارند، ما در اینجا تنها به ذکر برخی از آنها اشاره می کنیم:

1- بدعت:

(ابداع همان ایجاد و آفریدن است که بدون نمونه قبلی ایجاد و انجام شود. در مذهب وارد کردن سخنی است که گوینده و عمل کننده اش بر روش و سیره صاحب شریعت و کتاب و سنت و همچنین بر اصول محکم و استوار و نمونه های دین استوار نباشد).

یکی از مؤثرترین راهها برای تحریف عقاید و ارزش ها، ایجاد بدعت در دین است. مردی درباره سنت و بدعت از امام علی (ع) سؤال کرد. آن امام در پاسخ فرمود:

" مَنْ مَشَى إِلَى صَاحِبِ بَدْعَةٍ فَوْقَهُ فَقَدْ مَشَى فِي هَدْمِ الْإِسْلَامِ " (مجلسی، ج 2، 308) کسی که با بدعتگذاری همقدم شود و وی را همراهی کند، در مسیر نابودی اسلام قدم گذاشته است. سنت راه و رسم پیامبر است، و بدعت هر چیزی که مخالف آن باشد. قرآن کریم در اینباره می فرماید: * فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زُنْجٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ... * (آل عمران/7) ترجمه: اما کسانی که در دلهایشان انحراف است برای فتنه جویی و طلب تاویل آن [به دلخواه خود] از متشابه آن پیروی می کنند با آنکه تاویلش را جز خدا و ریشه داران در دانش کسی نمی داند.

2- کفر: راغب اصفحانی در تعریف این کلمه می گوید: "الكفرُ في اللغة: ستر الشيء": کفر در لغت پوشیده شدن چیزی است. (راغب، 714)

واژه کفر معمولاً در قرآن و روایت معصومین (ع) در برابر ایمان به کار می رود:

• **وَقِيلَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَ مَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ...*** (کهف/29)

(و بگو: دین حق همان است که از جانب پروردگار شما آمد، پس هر که می خواهد ایمان آورد و هر که می خواهد کافر شود...)

مرحوم طبرسی در تفسیر این آیه اشاره می کند که ابومسلم می گوید: مقصود این است که خدا برای هیچ کس دو دل قرار نداده است که به یکی ایمان آورد و با دیگری کفر بورزد، بلکه فقط یک قلب است. یا شخص ایمان می آورد یا کفران می ورزد. (طبرسی، 1372، ج 2، 10)

3- شرک:

(شرک اسم است. یعنی عمل شرک. مشرک کسی است که برای خدا شریک قرار بدهد. چنین شخصی قابل آموزش نیست مگر آنکه در دنیا توبه کند) (قرشی، ج 4، 20)

اسلام توحید را نخستین رکن اسلام می داند و شریک قرار دادن برای خدا را از مهمترین گناهان نابخشودنی و به بیان بهتر گناه کبیره به شمار می آورد، چرا که شرک منشأ همه انحرافات محسوب می شود.

دلیل اینکه شرک بزرگترین گناهان کبیره است فرمایش خداوند متعال است: **إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا*** (نساء/48) ترجمه: مسلماً خدا این را که به او شرک ورزیده شود نمی بخشاید و غیر از آن را برای هر که بخواهد می بخشاید و هر کس به خدا شرک ورزد به یقین گناهی بزرگ بر یافته است.

4- ارتداد:

ارتداد به این معناست که فرد از مذهب اسلام روی گردانیده به کفر روی آورد. به عبارتی دیگر مرتد نوعی از کافر است که قبل از اینکه مرتد شود مسلمان بوده است. این انحراف اجتماعی علاوه بر اینکه آسیب های کفر را به همراه دارد باعث می شود تا قبح و زشتی دست برداشتن از اسلام کاسته شود و هرکس به خود این جرأت را دهد که آشکارا به انکار ضروریات دینی دست بزند. (صرامی، 1376، 24)

قرآن کریم درباره افراد مرتد می فرماید: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (آل عمران/177) ترجمه، هر آینه آنان که ایمان دادند و کفر خریدند هیچ ضرری به خداوند نمی رسانند و برایشان عذابی دردناک است.

بر این اساس کسی که آشکارا دست به ارتداد می زند در واقع سنگ اندازی به هویت جامعه اسلامی نموده و جامعه را در معرض خطر فتنه و نابسامانی قرار می دهد. چنین افرادی، انحراف و گمراهی افراد ضعیف را که فرهنگ پذیری ارزش های دینی در آنها تثبیت نشده را فراهم می کنند.

با توجه به مطالبی که در مورد شرک، کفر و ارتداد گفته شد می توان نتیجه گرفت که نقطه اشتراک این سه مفهوم به موضع گیری صریح در مقابل خدای متعال و شریعت برمی گردد.

انحرافات که باعث سلب امنیت جانی افراد و جامعه می شود:

5- خودکشی:

خودکشی در آموزه های دینی به معنای عقب نشینی از نیل به غایت کمال و سقوط به وادی حسرت و ناکامی است. (علیزاده، 1383، 2) حیات آدمی اولین و عظیم ترین نعمتی است که خداوند آنرا برای رسیدن به تکامل و صعود به قله های رفیع و عالی معنوی به انسان عطا فرموده است، از این رو نه تنها دیگران بلکه خود شخص نیز به هیچ عنوان حق ندارد آن را از بین ببرد.

خداوند در قرآن کریم می فرماید: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴾ (نساء/29) ترجمه، ای کسانی که ایمان آورده اید اموال همدیگر را به ناروا نخورید مگر آنکه داد و ستدی با تراضی یکدیگر از شما [انجام گرفته] باشد و خودتان را مکشید زیرا خدا همواره با شما مهربان است.

إمام صادق در اینباره می فرماید: "مَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ مَتَعَمَدًا فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا": کسی که خودکشی کند، جاودانه در آتش دوزخ خواهد ماند. (کلینی، ج 2، 254)

از عواقب سوء خودکشی سرافکنندگی و شرمندگی خانواده شخص در میان اقوام و جامعه می باشد و چه بسا سبب اختلافات و از هم پاشیدن خانواده ها گردد.

6- قتل:

قتل سه نوع است که شامل، عمد، شبه عمد، قتل خطا می گردد. از آنجا که آدمکشی، یکی از بزرگترین جنایات و گناهان کبیره است و اگر با آن مبارزه نشود، امنیت- که یکی از مهمترین شرایط یک اجتماع سالم است- به طور کلی از بین می رود. قرآن در آیات مختلف آن را با اهمیت فوق العاده ای ذکر می کند، تا آنجا که قتل بی دلیل یک انسان را همانند کشتن تمام مردم روی زمین معرفی می کند: ﴿مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾ (مائده/32) ترجمه: هر کسی را که جز به قصاص قتل کیفری در زمین بکند گویی همه مردم را به قتل رسانده است.

رسول اکرم (ص) در اینباره می فرماید: "أَوَّلُ مَا يَحَاسِبُ بِهِ الْعَبْدُ الصَّلَاةَ وَأَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ فِي الدِّمَاءِ" (ابن طاووس، بی تا، 10): نخستین چیزی که شخص بدان محاسبه می شود نماز است و اولین چیزی که در مورد آن در بین مردم قضاوت می شود، خونها (به ناحق ریخته شده) می باشد.

7- ترور:

ترور در زبان فرانسه، به معنای هراس و هراس افکنی است. در سیاست به کارهای خشونت آمیز و غیرقانونی حکومت ها برای سرکوبی مخالفان خود و ترساندن آنها گفته می شود. و نیز کردار گروه های مبارزی که برای رسیدن به هدف های سیاسی خود دست به کارهای خشونت آمیز و هراس انگیزی می زنند ترور نامیده می شود. (آشوری، 1366، 98)

ترور اقدامی ترس آفرین و وحشت آمیز است که علاوه بر اینکه وحشت و ترس را برای فرد و خانواده ای که می خواهند ترور شوند ایجاد می کند، بلکه برای تمامی افرادی که در آن منطقه زندگی می کنند این ترس و جود داشته و نخواهند توانست به راحتی به فعالیت های خود در اجتماع بپردازند.

پیامبر اسلام (ص) می فرماید: ایمان مانع کشتن غافلگیرانه (ترور) است. (محدثی، 1375، 25)

3-3- انحرافاتی که سبب سلب امنیت اخلاقی جامعه می شود:

اخلاق در دو شکل شخصی و اجتماعی آن مطلوب همه ادیان است و هر انسان سالمی آن را خوب و نیکو می داند. با این وجود به خاطر وجود عوامل گوناگونی، فضیلت های اخلاقی دچار بحران می شود. بدین ترتیب جامعه ای که اینگونه دچار بحران اخلاقی شود، هویت اصلی انسانیش را از دست می دهد و دچار انحرافات می شود.

1- انحرافات جنسی:

هدایت غریزه جنسی در مسیر قواعد اجتماعی، امری ضروری و خروج از آن مسیر، انحراف جنسی تلقی می‌گردد که علاوه بر تزلزل بنیان‌های اخلاقی و دینی جامعه، اثرات مخرب بر جسم و روان فرد می‌گذارد. افراط در میل جنسی خطری است که همیشه انسان را تهدید می‌کند.

حضرت علی (ع) در این باره می‌فرماید: "عَبْدُ الشَّهْوَةِ أَسِيرٌ لَّا يَنْفَكُ أَسْرُهُ" (تمیمی آمدی، 1366، 304)

برخی از انحرافات جنسی در متون اسلامی و دینی عبارتند از: 1- زنا 2- لواط (همجنسگرایی مرد با مرد) 3- سحاق (همجنسگرایی زن با زن) 4- خودارضایی و استمناء 5- آمیزش با چهارپایان و حیوانات خانگی 6- دیانه (بی تفاوتی مرد به همسرش زمانیکه همسرش با دیگری آمیزش می‌کند) 7- قیاده و دلالی (واسطه‌گری نامشروع) و... آثار هر یک از این انحرافات جنسی در زندگی فردی و اجتماعی چنان آسیب‌رسان است که موجب اختلالات روحی و روانی خواهد شد.

قرآن کریم درباره برخی از این موارد آیاتی دارد: از جمله درباره زنا با صراحت می‌فرماید: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (إسراء/34): هرگز به عمل زنا نزدیک نشوید، که کاری بسیار زشت و راهی بسیار ناپسند است.

این آیه نمی‌گوید زنا نکنید بلکه می‌گوید حتی بدان هم نزدیک نشوید. این آیه بیانگر آن است که آلودگی به زنا از مقدماتی نشأت می‌گیرد که انسان را به طور تدریجی بدان سوق می‌دهد لذا باید از مقدمات آن به شدت دوری کرد. مقدماتی مانند تماشای فیلم‌های وسوسه‌انگیز، چشم‌چرانی، بدحجابی و ...

پیامبر اکرم (ص) فرمودند: "الزَّانَا يُورَثُ الْفَقْرَ وَ يَدْعُ الدَّيَّارَ بِلَاقِعٍ" : زنا فقر و نداری آورد و خانه‌ها را خالی از اهل آن سازد. (صدوق، 1404، ج 4، 20)

2-تهمت:

"بهتان در لغت به معنای دروغ، تهمت، افتراء، افک، دروغ بستن و زور گفتن است" (دهخدا، ج 3، 4436) اصل این ماده به معنای تحیّر و سرگردانی است که در تمام موارد استعمال آن، این معنا ملاحظه شده است. دروغ بر اساس اینکه مستند به واقعیت و حقیقت نیست، موجب سرگردانی و حیرت است. و از جهت اینکه دروغ مطابق با واقع نیست، به آن کذب می‌گویند و از این جهت که موجب حیرت و سرگردانی می‌شود بهتان نامیده می‌شود. (مصطفوی، 1386، ج 1،

(338)

قرآن کریم در این باره می فرماید: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا كَتَبْنَا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ (احزاب/58) و آنها که مردان و زنان با ایمان را به خاطر کاری که انجام نداده‌اند آزار می‌دهند متحمل بهتان و گناه آشکاری شده‌اند.

امام علی (ع) می فرماید: "البهتانُ عَلَى البرِّ اَنْقَلُ مِنَ السَّمَاءِ" (مجلسی، ج 2، 244): بهتان بر شخص پاک از آسمان سنگینتر است.

3- فحش و سب:

راغب اصفحانی در تعریف این کلمه می گوید: (الشَّتْمُ الوجیع) : سب یعنی ناسزا و دشنام دردناک و زشت. (راغب، 391) قرآن کریم در این باره می فرماید: ﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ...﴾ (احزاب/108) ترجمه: چیزهایی را که آنان به جای الله می خوانند ، دشنام مدهید که آنان نیز، بی هیچ دانشی ، از روی کینه توزی به الله دشنام دهند.

امام صادق روایت می کند که پیامبر (ص) فرمودند:

(لَا تَسُبُّوا النَّاسَ فَتَكْسِبُوا الْعِدَاةَ لَهُمْ) به مردم دشنام ندهید تا میان آنها دشمنی ایجاد نشود. (مجلسی، ج 8، 440)

4- شرابخواری:

یکی از عادات خطرناکی که متأسفانه در اغلب کشورهای جهان و کم و بیش بسیاری از مردم را آلوده کرده است شرابخواری است. این سم خانمان سوز نه تنها بر مردم آلوده ضربات غیرقابل جبرانی را وارد نموده است، بلکه بچه های بی گناه آنها را نیز دچار بدبختی می نماید و تا پایان زندگی به عوارض آن گرفتارند. اسلام به علت اینکه می خواری پدر و مادر، روی نطفه تاثیر مستقیم دارد در بحث زناشویی با کمال صراحت پیروان خود را از پیوند ازدواج با مردم شراب خوار منع کرده است:

امام صادق در اینباره می فرماید: "مَنْ زَوَّجَ كَرِيمَتَهُ مِنْ شَارِبِ الْخَمْرِ فَقَدْ قَطَعَ رَحِمَهَا" (صدوق، ج 4، 60) کسی که دختر خود را به شراب خواری تزویج کند با این عمل قطع رحم کرد است.

در قرآن کریمه نیز آمده است: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا...﴾ (بقره/219) ترجمه: از تو درباره شراب و قمار می پرسند، بگو در آن دو گناهی بزرگ و سودهایی برای مردم هست و گناهشان از سودشان بیشتر است.

از جمله مضرات دیگر شراب این است که خلق و خوی خورند ان را بد، و وی را در صورت افراط و زیاده روی به ناسزاگویی وامی دارد.

4-3- علل و عوامل پیدایش این انحرافات و آسیب های اجتماعی:

ممکن است این سؤال مطرح شود که چرا انسانی که فطرتا متدین خلق شده است و در زندگی اجتماعی و فردی خود، نیازمند به تعاون و همکاری با بقیه انسانهاست، دست به جرم و جنایت می زند، امنیت جانین مالی و ناموسی و ... انسان های هم نوع خود را مختل می سازد و با ایجاد اضطراب و نگرانی، لذت زندگانی را به تلخکامی تبدیل می کند؟ چرا برخی از افراد جامعه ارزش های حاکم را نادیده می گیرند و نه تنها رفتار متناسب و مطابق با آن انجام نمی دهند، بلکه مرتکب آسیب ها و انحرافات اجتماعی نیز می گردند؟

این پرسش زمانی نمود پیدا می کند که ارزش های حاکم، ارزش های الهی باشند، چرا که در صورت نادیده گرفتن آنها، نه تنها امور مادی افراد، بلکه شؤون معنوی و کرامت انسانی آنان نیز در معرض خطر قرار خواهد گرفت، یعنی خشران دنیا و عقبی را در پی خواهد داشت.

یونانیان قدیم علت ارتکاب رفتارهای بزهکارانه را تقدیر یا سرنوشت می دانستند و معتقد بودند که سرنوشت یا تقدیری که رفتار و کردار افراد را تحت تاثیر قرار می دهند تحت نفوذ نیروهای مرموزی است که در اختیار بشر می باشند. در واقع مجرم را فرد بدطینتی می دانستند که ارواح خبیث در او حلول کرده و به همین دلیل اجرای مجازات های شدید و حتی شکنجه های جسمانی را مجاز می دانستند و آن را عامل تزکیه نفس شخص منحرف می دانستند.

اما با تحولات فکری آن عصر و بویژه با طرح اندیشه های سقراط، از شدت این نگرش ها و مجازات ها کاسته شد. چنان چه سقراط می گوید: ما نبایستی با تبهکاران با خشونت رفتار کنیم بلکه باید به آنها بیاموزیم که به چه ترتیب از ارتکاب بزه خودداری نمایند، زیرا جنایت ثمره نادانی و جهل است. (تاج زمان، 1368، 15)

باید گفت عوامل گوناگون و مختلفی در این رابطه دخیل است که یکی از مهمترین آنها عامل روانشناختی است:

1-4-3- عامل روانشناختی:

برخی از روانشناسان و روانکاوان غیر از اراده به متغیرهای روحی دیگری در پیدایش انحرافات اجتماعی و کجروی اشاره کرده اند که به دو نظریه در خورتوجه در اینجا اشاره خواهیم کرد:

1- ضعف شخصیت:

بر اساس این نظریه، موجودیت روحی انسان به سه سطح تقسیم می شود:

1- غرایز و کشش های طبیعی که ز آن به (بن) (که نمایانگر تمایلات سرشت ضد اجتماعی انسان است) تعبیر می کنند.

2- (من) یا جنبه شخصیت که با جهان خارج ارتباط برقرار می کند و از عناصر احساس و ادراک برخوردار است.

3- (فرامن) یا سطح برتر و ایده آل طلب شخصیت، که همیشه و بدون درنظر داشتن واقعیت، به سوی کمال مایل است.

هرگاه (من) بتواند میان خواسته ها و تمایلات سرکش و غرایز و کمال طلبی (فرامن) توافق و سازگاری ایجاد کند، فرد در مسیر انطباق با واقعیت و هنجارهای موجود اجتماعی قرار می گیرد، و زمانی (من) در برابر قدرت و سلطه غرایز ضعیف شود و اسیر تمایلات غریزی گردد و نتواند از آن خلاصی یابد، در این هنگام فرد گرفتار کجروی شده و سعی می کند واقعیت های موجود را نادیده بگیرد و به مقتضای نیازهای غریزی به لذت جویی بپردازد (سلیمی، 1387، 302)

3- نارسایی شخصیت:

4- بر اساس این نظریه هرگاه فرد دچار اختلالات شخصیتی همچون بی قراری، بدبینی، حملات پرخاشگرانه، لجاجت، غضب و ... شود، به شکلی که نوعی ناسازگاری با اجتماع در شخصیت او پدید آید، در این صورت شخص رفتار انحرافی و کجروانه از او سر می زند. بر طبق این نظریه افراد منحرف دارای شخصیتی غیر از شخصیت افراد سالم جامعه هستند و تفاوتی که او را با جامعه و هنجارهای اجتماعی در تضاد قرار داده است از عوامل متفاوتی چون وراثت، جامعه پذیریت تجربیات شخصی نشأت می گیرد.

2-3-4 دیدگاه قرآن و سنت:

قرآن علل انحرافات را تنها از سوی فرد و یا فقط از جانب جامعه نمی داند، بلکه هر دو یعنی فرد و جامعه را در ایجاد آسیب ها و انحرافات اجتماع سهم می داند. علل انحرافات از دیدگاه قرآن به دو دسته تقسیم می شود، علل درونی و علل بیرونی.

علل درونی: همان عللی هستند که شخص کجرو در درون خود دارد و در نهایت باعث بروز انحراف می شود.

علل بیرونی: عللی که از محدوده وجودی فرد کجرو بیرون است؛ اعم از خانواده، دوستان، اجتماع و.. (صدر، 1383، 5)

1- عوامل درونی:

الف) وراثت:

مقصود از وراثت خصوصیتی است که از گذشتگان و اجداد به انسان منتقل می شود: در قرآن کریم آیاتی است که می توان از آنها مسئله وراثت را برداشت نمود:

(إن الله اصطفى ادم و نوحا.....)

مفاد این آیه شریفه همان اصل وراثت است که خداوند پیامبران و برگزیدگان را از نژاد پیامبران و برگزیدگان قرار داده و از ایشان منشعب ساخته است.

رسول اکرم (ص) در اینباره می فرماید: " وَأَنْظُرُ فِي أَيِّ نِصَابٍ تَضَعُ وَلَدَكَ فَإِنَّ الْعِرْقَ دَسَّاسٌ " (قضایی، 1361، 309): چون زن دهی فرزند را یا شوهر دهی دختر را، از اصل پاک طلب کن و با اهل سداد مناکحت کن.

(ب) پیروی از هوای نفس:

قرآن کریم یکی دیگر از عوامل انحرافات و آسیب های اجتماعی را هوای نفس می داند و بیشتر کج روی ها را متوجه این عامل می داند: ﴿وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾ ترجمه: اطاعت مکن کسی را که دلش را از یاد خویش غافل کرده ایم و هوس خود را پیروی کرده و کارش زیاده روی است (کهف/28)

امام صادق می فرماید: "من أطاع هواه فقد أطاع عدوه" (مجلسی، ج 67، 78): هر کس از هوی و هوس اطاعات نماید پیروی دشمن نموده است.

2- عوامل بیرونی:

الف) تاثیر پذیری انسان از محیط

بسیاری از جامعه شناسان و جرم شناسان ریشه تمام آسیب های اجتماعی را در محیط اجتماعی جستجو می کنند، اینان می گویند کسی ذاتا منحرف به دنیا نمی آید، یعنی زمانی که در جامعه حضور پیدا می کند دلبستگی افراد به جامعه و افراد خود سبب می شود که خطی مشی گروهی را بپذیرند و اگر جامعه سالم باشد آنها نیز سالم و شرافتمندانه بمانند. و اگر جامعه منحرف باشد آنها هم منحرف شوند. این یک حقیقت انکارناپذیری است که آیات و روایات زیادی ان را بیان داشته است.

امام علی (ع) در اینباره می فرماید:

(مجالسه أهل الهوی منساءً للإیمان و محضرةً للشيطان: همنشینی با هواپرستان ایمان را به دست فراموشی می سپارد و شیطان را حاضر می کند) (مجلسی، ج 71، 278)

علی بن حسین (ع) نیز می فرماید: "مجالسة الصالحين داعية إلى الصلاح" همنشینی با صالحان سبب درستکاری می شود. (کلینی، ج 2، 357)

ب) فقر

فقر به عنوان یک پدیده اجتماعی همواره به عنوان یکی از مسائل و مصائب بشری در طول تاریخ مطرح بوده است. اسلام جامعه محروم و فقیر را ناپسند نمی شمارد بلکه تلاش و فعالیت های همه اعضای جامعه را برای توسعه و پیشرفت و عمران و آبادی ترغیب می کند. حتی برای آنان را که با رفع نیازهای افراد خانواده خویش تلاش می کنند، مانند مجاهدان فی سبیل الله اجر تعیین می کند.

رسول اکرم (ص) می فرمایند: "الكادُّ على عياله كالمجاهد في سبيل الله" زحمتکش برای عیال مانند جهاد کننده در راه خداست. (بن فهد حلی، 1407، 82)

امام صادق نیز در اینباره می فرماید: "كاد الفقر أن يكون كفرا" نزدیک است که فقر به کفر تبدیل شود. (مجلسی، ج 70، 247)

بر این اساس مشخص شد که ریشه بسیاری از آسیب ها و انحرافات اجتماعی همان فقر و اوضاع بد اقتصادی است. چرا که شخص فقیر در صورت سست بودن ایمان چنانچه برای رفع نیازهای طبیعی خود راه مشروع و قانونی نیابد ناچاراً دست به تجاوز خواهد زد.

ج) بیکاری

بیکاری به عنوان یک مسأله اجتماعی زمینه مساعدی برای انحرافات اجتماعی مانند سرقت، اعتیاد، قتل، آدم ربایی و ... است.

اسلام تاکید دارد که تن اسایی، جامعه را در دام فقر و بیچارگی گرفتار می کند.

امام علی (ع) می فرماید: "إن يكن الشُّغلُ مجهداً فإتصالُ الفراغِ مفسدٌ" اگر تن دادن به شغل مایه زحمت و تعب است بیکاری دائم نیز باعث نادرستی و فساد است. (مجلسی، ج 57، 321)

امام صادق (ع) می فرمایند: "و إياك وَ الضَّجْرَ وَ الكَسَلَ فَإِنَّهُمَا يَمْنَعَانِ حَظَّكَ مِنَ الدُّنْيَا وَ الآخِرَةِ" مبادا دلتنگی و تنبلی را در پیش گیری زیرا این درو موجب محرومیت تو می شود از سهم و بهره دنیا و آخرت.

بر این اساس افزایش بیکاری باعث دلگرمی و ضعیف نمودن روحیه و آمادگی برای جرم است. چرا که در طول دوره های بیکاری افسردگی افزایش می یابد و در صورتی که میزان اشتغال بهبود نیابد معمولاً افراد به حالت عادی برمی گردند. (باچز، 1387، 171)

4- سبک زندگی اسلامی راهی برای پیشگیری از آسیب ها و انحرافات اجتماعی:

اسلام تعالیم متنوعی را برای پیش گیری از انواع انحرافات اجتماعی مطرح کرده است که به کارگیری آنها نه فقط موجب پیش گیری از انواع انحراف نمی شود، بلکه به رشد و تعالی روحی و معنوی انسان کمک نموده و او را به هدف والایی که خداوند او را به جهت آن آفریده نزدیک می کند. اسلام با اهتمام در نشر تعلیمات اخلاقی، تهذیب نفوس، آموزش مبانی عقیدتی، راهنمایی مردم به انجام کارهای نیک و پرهیز از جرائم و منکرات، امیدوار است که تا حد ممکن، افراد را از ارتکاب جرائم باز دارد.

1-4- پیشگیری مربوط به فرد:

1- تقوا

تقوا و رعایت حدود الهی به عنوان مهمترین ارزش اخلاقی که انسان را به انجام وظایف خود و دوری از جرایم و انحرافات ملزم می نماید مورد تاکید و توصیه مکرر قرآن و احادیث قرار گرفته است. به گونه ای که هیچ ارزش اخلاقی دیگری به اندازه تقوی مورد ستایش واقع نشده است.

این ویژگی اخلاقی که ثمره ایمان و اعتقاد به خداوند استف به عنوان تنها راه سعادت و رستگاری انسان تاثیر عمیقی در تمامی رفتارها و تعاملات انسان با دیگران خواهد داشت، به شکلی که انسان با تقوا قبل از انجام هر کاری آن را ارزیابی و با معیارهای الهی می سنجد.

از امام صادق (ع) منقول است: خداوند به موسی فرمود: یا موسی ما تقرب الی المتقربون بمثل الورع عن محارمی فانی أبیحهم جنات عدن لا أشرك معهم احداً (کلینی، 2/80) ترجمه: ای موسی علیه السلام! جویندگان و خواستاران من به چیزی مثل پرهیز از محرّماتم به من نزدیک نشده اند، پس من بهشت های عدن را برایشان، مباح گردانم و هیچ کس را با آنان شریک نخواهم کرد.

همچنین رسول اکرم می فرماید: "ثلاث من لم تكن فيه منهن فلا بعثن بشئ من عمله تقوى يحجزه عن معاصي الله عز و
جل أو حلم يكف به السفیه يعيش به في الناس" (مجلسی 68، 394)

سه چیز است که اگر اینها و یا لااقل یکی از اینها در کسی نباشد، به اعمال و عبادتش اعتنایی مکن، تقوی و پرهیز که او
را از معصیت الهی باز دارد، یا حلم و بردباری که نادان احمق را از خود دور کند، یا اخلاق خوشی که با آن در جامعه
زندگی کند.

2- اعتقاد به معاد:

یکی دیگر از اعتقادات که سبب پیشگیری از وقوع انحرافات و آسیب های اجتماعی می شود اعتقاد به تجدید حیات
انسان پس از مرگ و بازگشت به سوی خداوند و رسیدن به نتیجه اعمال و رفتاری است که در این دنیا انجام داده است.
قرآن کریم در این باره می فرماید: * وَ وُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لِهَذَا الْكِتَابِ
لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا... * (کهف/49)؛ نامه اعمال نهاده می شود و مجرمین از آنچه در آن است و می
بینند ترسان و لرزان شده می گویند: ای وای بر ما از این نامه اعمال! که کوچک و بزرگی نیست مگر همه را احصاء
و شماره کرده.

و در جای دیگر * يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا... *
(آل عمران/30) ترجمه: روزی که هر کس آنچه کار نیک به جای آورده و آنچه بدی مرتکب شده، حاضر شده می یابد
و آروز می کند: کاش میان او و آن کارهای بد فاصله ای دور بود..

امروزه علی رغم پیشرفت های علمی و کاهش مشکلات زندگی، اضطرابها و نگران ها رو به افزایش است. بخشی از این
مشکلات در اثر احساس بی هدفی و پوچی در زندگی است. باور نداشتن به زندگی پس از مرگ نیز این مشکلات را دو
چندان و انحرافات اجتماعی زیادی را به دنبال خواهد داشت.

دیگر اثر معاد نقش مهارکننده و بازدارندگی ان است، باور به معاد و یادآوری عواقب بد تعدی به حقوق دیگران و
انحرافات، افراد را تا حدی از رفتارهای نامناسب باز می دارد.

قرآن کریم در اینباره می فرماید: * يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ * (تحریم/6)
ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! خود و خانواده ی خویش را از آتشی که هیزم آن، مردم و سنگ هاست بدور نگه
دارید.

3- نماز:

آیات و روایات زیادی وجود دارد که همگی بیانگر نقش نماز و روزه در زندگی و پرورش ایمان هستند. نماز بهترین عملی است که می تواند انسان را به خدا نزدیک و از انحرافات و اعمال بد بازدارد.

در قرآن کریم آمده است: * أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ... * (عنکبوت/45)

نماز پیوسته انسان را به یاد خداوند و بازگشت به سوی او متذکر می شود. این تذکر دائمی در صورتی که با مراعات کردن تمام شرایط مادی و معنوی انجام شود می تواند انسان را از انحرافات اخلاقی باز دارد.

در جایی دیگر خداوند می فرماید: * يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ * (نساء/43) ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، در حال مستی به نماز نزدیک نشوید، تا بدانید چه می‌گویید.

4- روزه:

یکی دیگر از احکام عبادی پیشگیرانه روزه است. ماهیت آن به گونه ای است که انسان را بر خود مسلط می سازد و او را در برابر خواسته های نامشروع تقویت می کند. روزه که سرچشمه تمرین پشت پازدن به خواسته هاس نفسانی است، امکان کنترل درونی آنها را فراهم می کند و یک مانع قوی در برابر آنها ایجاد می کند.

قرآن کریم در اینباره می فرماید: * يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ... * (بقره/183)

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید روزه بر شما واجب شد، همانطور که بر اقوام قبل از شما واجب بود.

امام علی (ع) نیز در اینباره می فرماید: " الصَّوْمُ يُسَوِّدُ وَجْهَهُ... " روزه روی شیطان را سیاه می کند. روزه دار با ترک گناهان نفس اماره را مهار کرده و به اختیار خود در می آورد.

5- تفکر و تعقل

تفکر اساس تکامل و تعالی مادی و معنوی انسان است، به وسیله تفکر می توان از جهود و رکود بیرون آمد و از حالت ایستایی به پویایی رسید. تفکر می تواند انسان را از مرحله احساس به تعقل برساند.

اسلام نیز به نوبه خود اهمیت فوق العاده ای به تفکر و تدبیر داده است چنان که ساعتی اندیشیدن را از یک سال عبادت برتر می داند.

رسول اکرم (ص) می فرمایند: "فِكْرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ" ساعتی اندیشیدن از یک سال عبادت برتر است. قرآن کریم نیز می فرماید: * وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُوْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ * ترجمه: و هیچ شخصی جز به اذن خدا، ایمان نمی آورد، این خداست که پلیدی را بر کسانی که تعقل نمی کنند قرار می دهد.

نتیجه:

درباره چپستی انحراف و آسیب های اجتماعی نظرات گوناگونی مطرح شده است و اینکه این احتمال وجود دارد که در یک جامعه یک رفتار با یک عمل انحراف بوده و در جامعه ای دیگر آن رفتار و عمل انحراف نبوده بلکه به عنوان فرهنگ دارای ارزش و قداست باشد. مثلا شراب خواری در کشورهای اسلامی یک انحراف اخلاقی و در کشورهای غربی به عنوان یک فرهنگ تلقی می شود.

در مکتب اسلام به طور کلی اعمال و رفتار انسان در محدوده مشخصی قرار داده شده و به بشر سفارش شده که از آن حدود تجاوز نکند. هر رفتاری که در جهت تکالیف الهی سبب رسانیدن انسان به کمال واقعی و در عنایت قرب الهی شود، ارزش و در مقابل هر رفتاری که مخالف تکلیف الهی بوده و سبب دور شدن از کمال واقعی انسان شود انحراف نام دارد. انحراف و آسیب اجتماعی برای فرد و جامعه خطرات زیانباری را به دنبال دارد. در نتیجه سبب می شود تا قبح گناه در جامعه از بین برود و منکرات جای ارزش ها را بگیرند. آسیب ها و انحرافات اجتماعی سبب تخریب سازمان های اجتماعی، پیدایش ناآمنی در اجتماع، برهم خوردن نظم، از هم گسیختگی و از هم پاشیدگی بین مردم، پیدایش هراس اجتماعی و در کل به مخاطره افتادن نظام است.

مکتب انسان ساز اسلام که اهداف بسیار بلندی را برای انسان ترسیم نموده و برنامه تربیتی خاصی را برای او در نظر گرفته است با توجه به خصوصیات و ویژگی های انسان و موانعی که بر سر تکامل او وجود دارد، بخشی از

آموزه های خود را پیش از سقوط و انحراف انسان و گرایش او به سمت رفتارهای نامعقول و غیر منطقی که بعضاً جرم محسوب می شوند اختصاص داده است. بدیهی است این آموزه ها در راستای اهداف بلند تکامل انسان ارائه شده اند که می توانند علاوه بر پیشگیری از سقوط انسان او را به سوی اهداف متعالی حرکت دهند و او را به فلسفه وجودی خود نزدیک کند.

منابع:

- 1- ابن طاووس، علی، محاسبه نفس یا روش پیشگیری از وقوع جرم، ترجمه عباس عی معصومی، تهران، فیض کاشانی، بی تا.
- 2- احمدی، حبیب، جامعه شناسی انحرافات، چاپ سوم، تهران، سمت، 1384.
- 3- آشوری، داریوش، دانشنامه سیاسی، تهران، سهروردی و مروارید، 1366.
- 4- آقاجانی، نصرالله، استراتژی قران در مواجهه با انحرافات اجتماعی، مطالعات راهبردی زنان، شماره 20، 1382.
- 5- باجز، جیمز، آسیب شناسی روانی، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران، نشر ارسباران، 1378.
- 6- تاج زمان، دانش، مجرم کیست؟ جرم شناس چیست؟ تهران، انتشارات کیهان، 1368.
- 7- تمیمی امدی، عبدالواحد، تصنیف غرر الحکم و دردر الکلم، چاپ اول، قم، دفتر تبلیغات، 1366 ش.
- 8- سلیمی، علی، جامعه شناسی کجروی، چاپ چهارم، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، 1387.
- 9- شیخاوندی، داور، جامعه شناسی انحرافات، چاپ سوم، گناباد، نشر مردیز، 1373.
- 10- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، 1345.
- 11- راغب اصفحانی، حسین به محمد، مفردات فی غریب القران، چاپ اول، دمشق بیروت: دارالعلم الدار الشامیة، 1412هـ.
- 12- صدوق، محمد بن علی، أمالی الصدوق، بیروت اعلمی، چاپ پنجمف 1400.
- 13- صدر، موسی، پدیده انحراف و عوامل آن، فصل نامه پژوهش های قرآنی، شماره 38، 1383.
- 14- صرامی، سیف الله، احکام مرتد از دیدگاه اسلام و حقوق بشر، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک ریاست جمهوری معاونت اندیشه اسلامی، 1376.
- 15- طبرسی، احمد بن علی، الأحتجاج علی اهل اللجاج، چاپ اول، مشهد، مرتضی، 1403.
- 16- علیزاده، اکبر اسد، حرمت خودکشی علل و عواقب آن، مبلغان، شماره 59، 1383.
- 17- قضایی، قاضی، شهاب الأخبار، تهران، مرکز علمی و انتشارات اسلامی، 1361.
- 18- قرشی، علی اکبر، تفسیر احسن الحدیث، چاپ سوم، تهران، بنیاد بعثت، 1377.
- 19- کوئن، بروس، مبانی جامعه شناسی ترجمه عباسعلی توسلی، تهران: سمت، چاپ هشتم، 1376.
- 20- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، چاپ دوم، تهران، انتشارات اسلامی، 1362.
- 21- محدثی، جواد، مسلم بن عقیل، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، 1375.
- 22- مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار الجامعة لدرر اخبار الأئمة الأطهار، تهران، اسلامی، بی تا.

23- مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، 1386.